

האם מותר להסיר קעקוע של שם השם?

וְנִתְעַתְּתֶם אֶת מִזְבְּחֵיכֶם וְשַׁבְּרֵתֶם אֶת מִצְבְּתֵיכֶם וְאֲשֵׁרִיתֶם תְּשֻׁרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיכֶם תִּגְדְּעוּן וְאִפְדֶּתֶם אֶת שְׁמֵי מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם
(דברים יב, ג-ד)

בפסוקים אלו אנו לומדים על החיוב להשמיד כל זכר לעבודה זרה, ומצד שני – על האיסור לעשות בדומה לכך לדברים הקדושים לשם ה'.

כך למשל, חל איסור לשבור אבן בבית המקדש, מטעם זה (רמב"ם הלכות בית הבחירה א, יז), איבוד של ספרי קודש, נחשב לאיסור מטעם "לא תעשו כן לה' אלהיכם" (מגן אברהם סימן קנד, ט). וכפי שמסכם בספר היראים (סימן שסו): "ציוה יוצרנו, שלא למחוק ושלא לחתוך ושלא לשבר דבר קדושה".

בדורות האחרונים נעשתה נפוצה התופעה שבה צעירים נוטים לקעקע על גופם סמלים שונים. קעקוע כשלעצמו הוא איסור חמור. אדם שיוצר סימנים חרותים בעור הגוף, על ידי דקירה או צריבה בעור, וממולאים בדיו או בצבע אחר, עובר באיסור לאו, כפי שנאמר בתורה (ויקרא יט, כח): "וכתובת קעקע לא תתנו בכס". העובר על לאו זה - לוקה.

לעיתים, אנשים שקעקעו על גופם כתובת קעקע רוצים להסירה. זהו תהליך מסובך למדי, ויש כמה דרכים לבצעו. לא מעט פעמים, בקרב יהודים, אנו פוגשים אנשים שחזרו בתשובה, וכעת רוצים להסיר מגופם את כתובת הקעקע. בדרך כלל, זהו צעד מבורך. אך ישנם מקרים בהם הדבר מעורר שאלה הלכתית מסובכת. המדובר על מקרים שבהם האדם קעקע על גופו את שם השם, אותיות יקו"ק. זהו קעקוע לא נדיר, שנעשה בקלות ראש. האם מותר להסיר קעקוע זה, או שהדבר כרוך באיסור של "לא תעשו כן לה' אלהיכם"?

בכדי להבין את ההלכה בנידוננו יש צורך להתייחס לאופן ההסרה של כתובת קעקע בימינו. ניתן להסיר קעקוע בשלש דרכים עיקריות:

1. הליך כירורגי שבמסגרתו כורתים את הקעקוע, ותופרים את שולי העור. מומלץ בעיקר בקעקועים קטנים.

2. שיוף העור בעזרת מקדחה עם ראש יהלום ונייר ליטוש עדין.

3. השיטה המומלצת ביותר, היא הסרת הקעקוע באמצעות לייזר. תחת הרדמה מקומית, קרני הלייזר נבלעים בתוך העור, מעלים את הטמפרטורה שלו, וגורמים לכוויה ההורסת את התא או הרקמה שמכילים את הצבע. נוצרת דלקת שבמסגרת התהליכים שלה מסלקת את התאים הפגועים והאיזור מתנקה ומתרפא.

כעת ניגש לבירור ההלכה.

בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רעו, ט) נפסק:

"אסור למחוק אפילו אות אחת משבעה שמות שאינם נמחקים, ולא מאותיות הנטפלות מאחריהם, כגון ד' דל "אלהיך", ו-כ"ם של "אלהיכם". ואלו השבעה שמות: שם ההויה, ושם אדנות, וא-ל, אלוה, א-להים, שד"י, צבאות. ויש גורסים גם כן אהי"ה אשר אהי"ה".

בכדי להבין האם בכל אופן של מחיקה מדובר, נעיין בגמרא במסכת שבת (קכ, ב), שם נאמר:

"דתניא: הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו - הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. נזדמנה לו טבילה של מצוה - כורך עליה גמי ויורד וטובל. רבי יוסי אומר: לעולם יורד וטובל כדרכו, ובלבד שלא ישפוף! - שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם, עשייה הוא דאסור, גרמא - שרי".

כלומר: בשלב הראשון מבינה הגמרא שלחכמים הצורך בכריכת הגומי על השם הוא מחשש מחיקת השם, ורבי יוסי אינו חושש שהשם ימחק במים, כיון שהמחיקה נעשית רק בגרמא. אך בהמשך מקשה הגמרא, מה מהותו של אותו גומי: אם הוא כרוך היטב (כך שהוא יכול למנוע את המחיקה), הרי הוא חוצץ בטבילה! ואם אינו קשור היטב - עדיין הוא ימחק את השם! לכן, מסיקה הגמרא שם שלכל הדעות אין איסור של מחיקת השם באופן זה שהמים יימחקו בגרמא על ידי המים ולא באופן ישיר, והנידון שם בסוגיא אינו אלא לגבי האיסור לעמוד בפני שם השם ערום, עיין שם בגמרא לביאור הסוגיא ומסקנתה.

על כל פנים, על יסוד דברי הגמרא הללו פסק הרמב"ם (הלכות יסודי התורה ו, ו):

"כלי שהיה שם כתוב עליו, קוצץ את מקום השם וגונזו, ואפילו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית והתיך הכלי - הרי זה לוקה, אלא חותך את מקומו וגונזו, וכן אם היה שם כתוב על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטינופת. נזדמנה לו טבילה של מצוה,

כורך עליו גמי, וטובל. ואם לא מצא גמי - מסבב בבגדיו, ולא יהדק, כדי שלא יחוץ. שלא אמרו לכרוך עליו, אלא מפני שאסור לעמוד בפני השם כשהוא ערום".

כלומר – מחיקת השם, כשהיא נעשית בגרמא, מותרת. כך גם הסכימו פוסקים רבים לאורך הדורות, ראו הערה¹.

אלא שיש באחרונים² שכתבו, כי לכאורה ממעשה מפורסם בדוד המלך יש ללמוד כי גם באופן של גרמא ישנו איסור במחיקת השם!

וכך מצינו בגמרא במסכת סוכה (נג, א-ב):

"בשעה שכרה דוד שיתין (דוד המלך הכין את התשתית לבית המקדש שנבנה לבסוף על ידי בנו, שלמה המלך. אחת הפעולות שביצע היתה כריית החללים שתחת המזבח שלתוכם יישפכו נסכי היין והמים) קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא (עלו מי התהום וכמעט שטפו את העולם). אמר דוד: מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח? (האם יש מישהו היודע אם מותר להשליך למים חתיכת חרס שעליה נכתוב את שם השם? דבר זה יגרום למים לרדת חזרה למקומם, אך ישנה סכנה שהמים ימחקו את השם. האם מותר הדבר?) ליכא דקאמר ליה מידי (שתקו כולם). אמר דוד: כל דידע למימר (=היודע את התשובה) ואינו אומר - יחנק בגרונו! נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים (כלומר במי הסוטה, שגם שם נכתב שם השם ומוחקים אותו במים. מי הסוטה מביאים שלום בין איש לאשתו כיון שהם מבררים האם סטתה האשה או לא), לעשות שלום לכל העולם כולו - על אחת כמה וכמה (שמותר)! אמר ליה: שרי (פסק אחיתופל לדוד: מותר)".³

מכך, לכאורה, נראה בבירור, כי אפילו מחיקה בגרמא באמצעות המים אסורה, למעט במקרה שבו הדבר נדרש כדי להטיל שלום לכל העולם, על פי הקל וחומר של אחיתופל, ובלעדיו לא היה מתיר דוד את הדבר!

¹ עיין תשב"ץ חלק א סימן ב, חתם סופר אורח חיים סימן לב, בית אפרים אבן העזר חלק א תקנת עגונות דף ט' ע"א, שו"ת מהרש"ם חלק ה סימן סא, ועוד. עיין בשו"ת משיב משפט (מאת הרב עובדיה יוסף טולדנו) חלק א סימן יט).

² עיין טוב טעם ודעת סימן רלט, ושו"ת מהרש"ם (שם).

³ סיום המעשה שם הוא שכך אכן עשה דוד, ומי התהום נסוגו מיד לעומק שש עשרה אלף אמות, עד שהוצרך דוד להעלותם חזרה חמש עשרה אלף אמות, בעזרת ט"ו פרקי "שיר המעלות".

הפוסקים כתבו ליישב קושיא זו בכמה דרכים. בספר מאור ישראל (שבת קכ, ב) מביא רבי עובדיה יוסף זצ"ל כמה יישובים. ראשית, ניתן לומר שבמקרה שם על פי אופן הכתיבה והזריקה למים, לא היה זה בגדר גרמא אלא בגדר מעשה גמור. שנית, יתכן כי אפילו אם מותר למחוק את השם בגרמא, אין זה מתיר לכתוב לכתחילה את השם מתוך כוונה למחוקו. ועיין שם עוד. על כל פנים, מסכימים האחרונים כי אין להורות על פי גמרא זו לאסור מחיקת שם בגרמא (עיין גם אבני נזר יורה דעה חלק א סימן ש"ע).

על בסיס זה, כתבו כמה פוסקים, כי מחיקת כתובת קעקע המכילה שם קדוש על ידי מכשיר לייזר מותרת, שהרי המחיקה עצמה אינה נעשית במעשה גמור אלא בגרמא.

לכך יש להוסיף שיקולים נוספים:

בנודע ביהודה (תניינא אורח חיים סימן יז), הביא את דברי המתירים למחוק את השם בגרמא, וכתב שנראה שלא התירו כן אלא לצורך מצווה, אבל לדבר הרשות – הדבר אסור. הטעם לכך הוא שאפילו אם אין בזה את עצם איסור המחיקה, מכל מקום יש בכך ביזיון לשם הקדוש. לכן, רק כאשר היא המטרה היא צורך מצווה הדבר אינו נחשב לביזיון ומותר. לדבריו הסכימו כמה אחרונים, ובספר מאור ישראל (שם), העיר שכך כבר נמצא בדברי הראשונים.

למרות זאת, ההיתר למחוק כתובת קעקע המכילה שם קדוש באמצעות גרמא אינו מתערער, משום, שהסיבה העיקרית לשמה מסירים את הקעקוע הוא בכדי למנוע את ביזיון השם. כשהכתובת נחשפת במקומות המטונפים, ולפעמים נמצאת במקום בגוף שבו השם מתבזה, ואין מציאות מעשית לשמור על השם בקדושתו, לפיכך הדבר נחשב לצורך מצווה ויש להורות להתיר למחוק את השם באופן זה.

כך גם פסק הלכה למעשה מורינו הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א, והגר"ע יוסף ז"ל הורה להעדיף לעשות כך באמצעות נכרי.